

Anders Ekeland og Einar Braathen

VENSTRESIDEA OG REGJERINGSSPØRSMÅLET – KRITISKE OG SAMMENLIKLENDE PERSPEKTIV PÅ SVs ERFARINGER

Innledning

«Hvilke forutsetninger må være tilstede, og hvilke politiske krav må være innfridd, for at et radikalt venstreparti skal støtte eller delta i en regjering?»
Dette er hva vi vil definere som regjeringsspørsmålet.

Det som en gang var sosialdemokratiske arbeiderpartier utgjorde lenge hovedtyngden på venstresida¹ i de fleste europeiske landene. For dem var «bevegelsen alt», og de gjennomførte viktige sosiale reformer fram til slutten av 1970-tallet, da kapitalismen gikk fra kraftig vekst til stagnasjon og krise. Regjeringsspørsmålet aktualiseres ved at disse partiene i stadig økende grad de siste ti-årene har beveget seg og inn i det Wolfgang Streeck kaller det nyliberale «ekstreme sentrum».² Partier ledet av «New Labour»-figurer som Blair, Schröder og Macron forsvarer privatisering av offentlig eiendom, konkurranseutsetting av offentlige tjenester, fleksibilisering og fri flyt på arbeidsmarkedene, avregulering av internasjonal handel og finans. Dermed står de også fram som de fremste forsvarerne av EU-prosjektet, euro-samarbeidet og innstrammingspolitikken som «troikaen» påtvinger Europas befolkning for at den nyliberale samfunnsutviklingen skal fortsette.³ Som følge av dette kompaniskapet har de tapt legitimitet og oppslutning. Ideologisk kan de fleste av dem neppe lenger kalles «sosialdemokratisk». Vi refererer likevel til disse partiene som (sosialdemokratiske) *arbeiderpartier* i respekt for deres historie og den støtten de fortsatt har i viktige deler av arbeiderklassen.

Samtidig har nye partier fått framgang på sosialdemokratenes bekostning – noe Chantal Mouffe betegner som «den populistiske utfordring».⁴ I overraskende mange land presenterer partier fra venstre, inklusive det såkalt «populistiske» venstre, et klart alternativ til sosialdemokratene i sosial og økonomisk politikk og gir dermed mindre rom til «populistiske» høyrekrefter. Regjeringsspørsmålet settes akutt på dagsordenen når disse venstrepartiene nærmer seg 20% av stemmene ved valg, og de utgjør et flertall sammen med sosialdemokratiske og andre sentrumspartier som tar avstand fra en stadig mer konservativ og fremmedfiendtlig høyreside. I Norge ser vi dette i skrivende stund ved at SV, Rødt og MDG til sammen har mulighet til å bli større enn Arbeiderpartiet, og en «rød-grønn» regjering med et annet innbyrdes styrkeforhold enn i 2005-2013 seiler opp som alternativ til en tredje periode med blå-blå regjering.

I denne artikkelen tar vi utgangspunkt i Sosialistisk Venstreparti (SV) sine erfaringer med regjeringsspørsmålet. Vi underlegger utviklingen fra 1961 fram til i dag, særlig i tida før og under det rød-grønne regjeringssamarbeidet 2005-2013, en kritisk diskusjon. Vi drar veksler på observasjoner fra egen deltakelse i partiet sammen med til dels åpenhjertige bøker skrevet av partiets ledere. Disse erfaringene ønsker vi å underlegge et sammenliknende perspektiv – i mindre grad sammenlikning med tilsvarende erfaringer bakover i historien, i større grad sammenlikning med nåtidige erfaringer og diskusjoner i andre partier i Norge (Rødt), Skandinavia og ellers i Europa.

For å dra internasjonale sammenlikninger bør viktige forutsetninger for det «norske» caset være tilstede også i de andre landene. Disse forutsetningene er særlig (i) statsordning med parlamentarisk styresett (ikke sterk presidentmakt); (ii) valgordning basert på proporsjonal representasjon og lav terskel, slik at nye og små partier har fair sjanse for å bli representert og vokse; (iii) et partilandskap med arbeiderpartiet som det fremdeles største, men utfordret ikke bare av et høyrepopulistisk parti, men også av ett eller flere framvoksende partier fra venstre.

Hvilke land bør bli med i en slik sammenlikning? Landene i Øst-Europa har etter krigen hatt en dramatisk annenledes politisk utvikling og blir derfor ikke drøftet i denne artikkelen. På grunn av stats- og valgordning drøftes ikke Frankrike⁵ og Storbritannia⁶ i denne sammenheng selv om utviklingen i disse landene har hatt stor betydning for europeisk venstreside, og enda venstrepartier i Frankrike på mange måter møter de samme problemstillingene som reises i denne artikkelen.⁷ Vi tar heller ikke med land som har et svært annenledes partilandskap på grunn av dyp krise etter 2008 og stor framgang for protestpartier med venstreprofil – dvs. Hellas⁸, Italia, Irland⁹ og Island – selv om spesielt Italia har høstet viktige erfaringer.¹⁰ Derimot tilfredsstiller Tyskland de tre kriteriene, nevnt ovenfor, men i kraft av å være det største og økonomisk og politisk viktigste landet i Europa, med en komplisert historie, fortjener landet en langt grundigere analyse enn det vi kan gi det her.¹¹ De landene det kan være «naturlig» å sammenlikne Norge med blir da: de skandinaviske landene, Belgia¹² og Nederland¹³, samt Spania og Portugal. Av disse velger vi å se på Danmark og Portugal, med sideblikk på Sverige og Spania.

Stilt overfor regjeringsspørsmålet ser vi tre hovedstrategier: 1) «Maktvegning», dvs. at en er mest opptatt av å markere systemkritisk opposisjon og unngå å bli 'bundet opp' i et forpliktende samarbeid med arbeiderpartiet. En påpeker helt korrekt hvordan det å delta i parlamentarisk baserte politiske kompromiss har ført til at venstresida har svelget kameler morgen, middag og kveld. 2) «Aldri sette hardt mot hardt», dvs. aldri felle en arbeiderpartiledet regjering fordi en blå-blå regjering alltid er verre. Denne tilnærmingen er den mest utbredte strategien. Den glir over i en stadig mer positiv holdning fra å gi «passiv» støtte i parlamentet til å ville inngå i et «aktivt» samarbeid i

regjering. 3) Metoden med å framsette noen få, viktige og ufravikelige krav som må aksepteres for i det hele tatt å støtte dannelsen av en arbeiderpartiledet regjering. Dette er en relativt ny strategi.¹⁴

Målet med ufravikelige krav er å stille arbeiderpartiet overfor et klart valg: enten kan partiet bli tvunget inn på en ny politisk kurs når det f.eks. gjelder klima- og fordelingsspørsmål, eller det kan samarbeide til høyre. Jf. Støres signaler til KrF eller dannelsen av regjeringer i samarbeid med partier på høyresida som i Tyskland og Sverige. Det siste kan koste dem dyrt, ved at nye venstreaternativ vokser fram (gjerne fra innsiden av arbeiderpartiet) og/eller at gamle partier til venstre vokser kraftig. Med andre ord: det er ikke noe mål i seg selv å forhindre at arbeiderpartiet inngår i en «storkoalisjon» til høyre. Målet er å påskynde en venstredreining av politikken ved å utnytte at det er langt større støtte for viktige reformkrav enn det valgoppslutninga om den radikale venstresida tilsier.

SV – fra Kings Bay til kongens bord

«Fra Kings Bay til Kongens bord» var tittelen på SVs partihistorie ved dets femtiårsjubileum i 2011.¹⁵ Tittelen var ikke tilfeldig. Kings Bay¹⁶ viste til at Sosialistisk Folkeparti (SF) med Finn Gustavsen som leder, felte en arbeiderpartiregjering i en situasjon hvor regjeringsspørsmålet ikke stod på dagsordenen. SF/SV har alltid vært klar på at partiet vil bidra til å sikre en Arbeiderpartiledet regjering framfor en høyreregjering. Men samtidig var en lenge enige om at det ikke var utenkelig at det ville bidra til å felle en Ap-regjering. I de periodene partiet var på «vippen» – 1961-69 og 1973-81 – dukket derfor spørsmålet med ujevne mellomrom opp om hvor tålegrensen for å støtte opp om en Ap-regjering skulle gå. Partiet avklarte da spørsmålet ad hoc i situasjoner med en forestående regjeringskrise. En klar linje i forkant, utviklet på demokratisk vis internt, glimret med sitt fravær. Dette «Kings Bay»-mønstret ble forlatt rundt 1990. Erik Solheim og Kristin Halvorsen, som ledet SV og dets høyrefløy, utviklet da en argumentasjon som fikk oppslutning i partiet, men som ikke ble eksplisitt uttrykt i noe landsmøtevedtak. En ønsket å gå fra en «passiv» rolle som støtteparti på Stortinget til en mer «aktiv» rolle som partner i regjering.

Oslo hadde et rød-grønt byråd i perioden 1991-1995. For Solheim og Halvorsen var dette en viktig generalprøve på det som for dem var blitt historiens mål, nemlig en rød-grønn regjering. Etter fiaskoen med byrådssamarbeidet i Oslo¹⁷, var det først med SVs svært gode valg i 2001 (12,5% av stemmene) at regjeringsspørsmålet ble et, akutt strategisk spørsmål. SV hadde i årene som fulgte en oppslutning på over 15% på meningsmålingene på landsbasis – ikke minst på grunn av stor oppslutning i de store byene.

En av grunnene til at politiske strømminger som tilsvarer Rødt og venstresida i SV har vært skeptiske til regjeringdeltakelse, er at strategene som ivrer

mest for «å søke makt» i de fleste tilfeller ikke har et systemkritisk og anti-kapitalistisk prosjekt, men tvert imot et prosjekt inspirert av Tony Blairs New Labour. Dette er veldig klart i SVs tilfelle. Det legger hverken Erik Solheim¹⁸ eller Kristin Halvorsen¹⁹ skjul på. Det de la skjul på i alle år var hvor langt fra SVs systemkritiske «sjel» deres egen politikk egentlig var. Erik Solheim skrev at bare Einar Gerhardsen vil rage høyere enn Gro Harlem Brundtland (GHB) i etterkrigstidas politiske landskap. I følge Solheim var GHB «desidert den viktigste politiske skikkelsen på 1980- og 1990-tallet». «Som Gerhardsen symboliserer gjenreisningen av Norge, den sosiale freden og oppbyggingen av velferdsstaten, vil Gro personliggjøre den økonomiske moderniseringen, videreutviklingen av velferdsstaten».²⁰ Allerede i 1999 var det helt klart at «økonomisk modernisering og videreutvikling av velferdsstaten» var ensbetydende med overgangen fra sosialdemokratisk reformpolitikk til nyliberal markedsnaivitet. I Halvorsens bok skriver hun som om det var problematisk at Lysbakken «sier til folk i SV og til journalister som spør at han betrakter seg som marxist. Han har også sagt at han ønsker å avskaffe kapitalismen».²¹ Både av denne passusen og resten av boka framgår det klart at Halvorsen overhodet ikke hadde som mål – ikke en gang som langsiktig mål - å avskaffe kapitalismen.²² I Gustavsens SF var det ikke noe galt i å være marxist, snarere tvert imot, men det var åpenbart ikke bra i Halvorsens SV. Solheim beskriver godt problemet med at «moderniseringsprosjektet» aldri klart og åpent formulerte sin «moderniseringsstrategi» - «før pressen var gått hjem».²³

Det grunnleggende premisset for denne strategien var at SV aldri skulle gå ut av regjeringen på noe spørsmål, bortsett fra om Arbeiderpartiet ville søke medlemskap i EU. Et annet viktig premiss knesatt allerede i byråds-samarbeidet var at byrådet praktiserte «demokratisk sentralisme», dvs. forsvarte byrådet/regjeringens politikk utad uansett hvor uenig man var innad. I praksis var det bare SV som forholdt seg lojalt til dette i byrådet og i regjering, mens representantene fra Arbeiderpartiet kjørte «solo» når det passet dem.

Venstresida i SV sitt syn på regjeringsspørsmålet

Det er viktig å ha i mente at venstresida i SV i tiår etter tiår kjempet mot denne «moderniseringen»,²⁴ en modernisering som var knyttet til en underdanig regjeringstrategi. Men venstresida i SV har aldri vært klart definert gjennom en skriftlig plattform, med et alternativt program til ledelsens. Når det gjelder regjeringsspørsmålet vil vi regne Knut Kjeldstadli som representativ for tenkinga på venstresida i SV. I en lang og god analyse av valgnerlaget i 2013 i tidsskriftet *Manifest*²⁵ skriver Kjeldstadli at selv om han som mange andre var skeptisk til å gå inn i regjering med DNA, gikk han aktivt inn for det rødgrønne prosjektet i 2005. Men skulle dette lykkes – sett fra en venstresosialistisk posisjon, var det betingelser som måtte være til

stede. «Men dette har bare i måtelig grad vært tilfellet», skriver han og lister opp tre betingelser:

- «En rimelig radikal plattform» (oppnådd i 2005, men mer uklart i 2009 og 2013, ifølge Kjeldstadli)
- «En tilfredsstillende oppslutning» (allerede 8,8% i 2005 var da i realiteten et «tap», ifølge Kjeldstadli.)
- «Et aktivt samarbeid med bevegelser, organisasjoner, institusjoner, miljøer og personer som kunne inngå i et lag, i en bred allianse for samfunnsendring, en bevegelsenes allianse som både kunne støtte og presse et radikalt parti».

Når det gjelder den første betingelsen, en rimelig radikal plattform så var hovedproblemet med Soria Moria I (2005-avtalen om regjeringssamarbeid) at formuleringene var veldig generelle. Det ga Arbeiderpartiet altfor mye tolkningsmakt. Dette kombinert med at SV-ledelsen hadde som sin grunnleggende forutsetning at man aldri skulle gå ut av den rød-grønne regjeringa ga Arbeiderpartiet lett spill. I tillegg var Soria Moria I veldig motsetningsfull. Den inneholdt både gode formuleringer klimapolitikk og full støtte til leting etter mer olje.

Allerede i *Vardøger* artikkelen fra 1996 ble det argumentert for at en mer offensiv politisk profil hadde vært mulig, men da måtte SV ha valgt seg noen få kampsaker. Alle skjønner at SV som juniorpartner i byråd eller regjering ikke kan få igjennom de fleste av sine saker, så vakre og vage formuleringer er til liten nytte.²⁶ Det som da er interessant for velgerne og SVs medlemmer er hvilke saker partiet må få gjennomslag for, hvis det skal støtte eller delta i Ap-regjering.

Når det gjelder den tredje betingelsen, konkluderer Kjeldstadli at denne «ikke har vært til stede i tilstrekkelig grad (...) [S]kyldes dette at sosiale bevegelser generelt er svakere? Vi må ha mot til også diskutere den muligheten. Eller mente de etter 2005 at jobben var gjort, at de kunne slappe av?» Etter vår mening var problemet ikke bevegelsenes styrke, i betydningen grunnplanets aktivitetsnivå. Det var sterke protester internt i SV og fra bevegelsene når ledelsen i SV sviktet. Lærdommen er at medlemmene i partiet må ha valgt en ledelse som vil «ta kampen», og at partiet må føre denne kampen sammen med bevegelsene. Men venstresiden i partiet var for svak organisatorisk og politisk til å få igjennom en slik linje og til å advare mot strategien som ble fulgt. Politisk var Halvorsens prosjekt å trekke SV mot høyre, med tja til NATO og EU og en regjeringsstrategi som hadde som sitt premiss at man aldri felte en rød-grønn regjering. Dermed kunne SV-ledelsen ikke «ha et aktivt samarbeid med bevegelsene», for spurte man dem fikk man alltid «feil svar». LO ville ikke ha Halvorsens linje i pensjonskampen, miljøbevegelsen ikke noe kompromiss på kravet om rensing fra dag én, anti-krig-bevegelsen ville ha alle norske styrker ut av Afghanistan.

Valgkamp: Pensjonsreform eller varm skolemat?

SV-ledelsens strategi var at ingen stor sak, slik som pensjonsreformen, skulle ødelegge mulighetene for regjeringssamarbeid. Derfor ble hovedsaken i valgkampen i 2005 varm skolemat!²⁷ Nei til den nyliberale pensjonsreformen, eller gasskraftverk med rensing fra første dag, som var klare kandidater til å bli ufravikelige krav, kunne *ikke* bli hovedsaker i valgkampen.

SV-ledelsens håndtering av pensjonsreformen viste det klart. SV skulle bare kreve en liten «fiks» vri på den pensjonsreformen som Arbeiderpartiet og Høyre var skjønt enige om, men som LO og venstresida i partiet var sterkt kritisk til. Presset fra LO ble omsider for sterkt. På landsstyremøtet i januar 2005 sluttet SV seg til LOs syn på reformen. Hadde SV da stilt krav om at pensjonsreformen ikke skulle vedtas som forutsetning for å støtte en rød-grønn regjering, så hadde det fått massiv støtte fra LO. Det hadde da vært politisk umulig for Stoltenberg-fløyen i Ap å få vedtatt pensjonsreformen. En slik seier ville ha skapt økt kampvilje i fagbevegelsen også på andre spørsmål våren 2005. Men SV ønsket ikke å mobilisere mot pensjonsreformen. Dermed preget ufarlige stridssaker som varm skolemat SVs valgkamper i 2005, 2009 og 2013. Oppslutningen ble deretter – SVs oppslutning gikk ubønnhørlig mot sperregrensa.

Ikke i alle saker kunne SV-ledelsen unngå konflikt med Ap. Alle visste at SV ikke kunne godta at regjeringen åpnet Lofoten-Vesterålen-Senja for oljeleting. Det ville vært en momentan politisk harakiri. Men samtidig kunne ikke SV-ledelsen si tydelig at det var et ufravikelig krav. Dermed ga selv Lysbakken aldri et klart og greit svar når mediene spurte ham om SV kunne fortsette i regjering hvis Lo-Ve-Se ble åpnet. Han sa alt mulig annet, bare ikke det enkle og «magiske» – at SV ikke kunne sitte i en regjering som åpnet for boring i Lo-Ve-Se-. Dermed gjorde han SV alt annet enn tydelig, selv på en av partiets hovedsaker.

I regjering: Bjørnøy og klimapolitikken

Gjennom å stille ufravikelige krav kan en ha oppnådd så mye allerede før en går inn i regjering at en tåler den uunngåelige dosen med kompromisser («kameler»). Likevel vil det selvsagt dukke opp viktige, uforutsette saker. I «ufravikelige krav» logikken ligger det at det må vurderes konkret om saken er av en karakter at en må sette hardt mot hardt – og om nødvendig gå ut av regjering. Et eksempel på hvor ødeleggende den underdanige regjeringsstrategien var, er SVs håndtering av Stoltenbergs motstand mot effektiv klimapolitikk.

I januar 2007 presenterer EU sine klimamål, og Aftenposten kontakter SVs miljøvernminister Helen Bjørnøy som sjølsagt både må og vil «garantere at regjeringen vil foreslå et CO2-mål som er minst like strengt».²⁸ Stoltenberg derimot blir «sint» og mener at «hun har gått langt utover sine fullmakter» for «regjeringen har *ikke* bestemt hvor store kutt de skal ta». Kilder

«antakelig fra statsministerens eget kontor» lekker at Bjørnøy har fått «en uvanlig sterk reprimande» og «regelrett kjeft». SV burde sjølsagt allerede på dette tidspunktet bare sagt enkelt og greit at SV ikke kunne sitte i en regjering som ikke hadde minst like ambisiøse klimamål som EU. I spørsmålet om hvor store kutt en burde ta, var EUs krav sjølsagt et absolutt minimum.

Men fordi man ikke kunne stille et slikt urokkelig krav, ender Bjørnøy opp i spørreperioden i Stortinget med en helt umulig oppgave. Hun har fått med seg fra departementet en liste med talepunkter som «alle er av type hvordan-si-ingenting-på-en-hel-time». Til slutt stiller Børge Brende spørsmål til Kristin Halvorsen, som svarer beint fram at «regjeringen har ikke fastsatt et prosentvis mål for klimareduksjonene». «Det går et gisp igjennom salen» skriver Halvorsen, for i slike kretser så irttesetter man ikke en partifelle og regjeringskollega «foran alle de andre på Stortinget» I boka si skriver Halvorsen at dette ble «stygt, rett og slett», og hun skulle hun gjerne ha skrudd tida tilbake og gjort alt om igjen. Men det er ingen tvil om at utfra den masochistiske logikken om aldri å stille AP eller Stoltenberg personlig til veggs, så var hennes «klargjøring» en helt naturlig konsekvens.

Men historien er ikke slutt med det. Så seint som i midten av april 2007 er det bare Ap og Frp som ikke har tallfestede klimamål, men dagen før Arbeiderpartiets landsmøte blir SV-lederen og miljøvernministeren innkalt til et orienteringsmøte hos Stoltenberg. I følge Halvorsen er Stoltenberg «tydelig ubekvem» og når Halvorsen og Bjørnøy hører hva hovedinnholdet i talen hans skal være «synes de at han har all grunn til å være utilpass». Stoltenberg annonserer at han vil gå inn for 30% utslippskutt. «Han har altså tenkt å gå enda lenger enn han skjelte ut Helen Bjørnøy for å si i mediene». Halvorsen skriver videre:

«Mange tanker raste gjennom hodene på finansministeren og miljøvernministeren i løpet av møtet. Ydmykelsen i Stortinget var totalt forgjeves. Kristin kunne ha spart seg forsøket på å være samlende og ansvarlig på vegne av den rød-grønne regjeringen. Mens Bjørnøy har gått med munnkurv i klimasaken i ukesvis, har Arbeiderpartiets toppfolk sittet for seg sjøl og diskutert seg fram til et utslippsmål.²⁹ Ingen av regjeringskollegene ble orientert. På Statsministerens kontor har de i stedet planlagt klimashow på Arbeiderpartiets landsmøte, med Gro Harlem Brundtland og tidligere FN-sjef Kofi Annan som inviterte gjester. Der skal Stoltenberg framstå som den store klimaredderen».³⁰

Det raste sikkert mange tanker gjennom Halvorsens, Bjørnøys og andre ledende SVeres hoder den dagen og de følgende dagene. Men ikke den tanken at det utelukkende var det selvpålagte dogmet om å aldri sette hardt mot hardt, den selvpålagte demokratiske sentralismen, som hadde ført til hele misæren. For den tanken ville ha utfordret det grunnleggende premisset for regjeringsstrategien. Da ville man forstått at regjeringsstrategien var helt uholdbar og bare kunne føre til én ting på forholdsvis kort tid: selvutslettelse.

Hva gjorde så SVs ministerduo? Jo de «tenkte søren heller. Han skal ikke få se at vi er sure for dette. ... Vi inviterte i stedet til fest på SVs partikontor. Så kjøpte vi stor bløtkake for å feire at vi hadde fått gjennomslag i klimapolitikken».

I ettertid er Halvorsen ikke nådig mot Stoltenberg: «Han visste hva han gjorde. I et regjeringssamarbeid med tre partier er det nødvendig å gjøre hverandre gode. Sjefen må sørge for at regjeringen samlet sett kommer godt ut av det. I denne saken mener jeg at han utøvde dårlig ledelse». Igjen ser vi at det er en tanke som i ettertid ikke «raser» gjennom Halvorsens hode, nemlig at Stoltenberg har utøvet godt lederskap for kapitalistklassen. Sett med denne klassens øyne og interesser har han svekket SV på en helt utmerket måte på et område hvor partiet hadde stor støtte blant folk. Han visker ikke bare ut forskjellen mellom SV og Ap – han framstår som klimaredderen, så hvorfor skal folk stemme på de masochistiske, rotebukkene i SV ved neste valg? Fra et utgangspunkt på 12,5% i 2001 og 8,8% i 2005 var SV nå nede på 6,2% i valgoppslutning i 2009.

Regjeringskrise i et halvt døgn

At en «hardt mot hardt» regjeringsstrategi hadde vært mulig, er forbilledlig illustrert i Halvorsens bok. «Regjeringskrise i et halvt døgn» er Halvorsens overskrift på runde to i «miljøkampen». For selv om Stoltenberg (av tvang) var villig til å gå inn for høyere klimamål enn EUs minstekrav, så hadde de ikke oppnådd noen enighet om hvor mye av kuttene som skulle tas i Norge. Arbeidet med klimameldingen drar derfor ut i mange måneder. Halvorsen føler «presset fra sine egne». Forhandlingene våren 2008 har trukket SVs stortingsgruppe inn i saken. Halvorsen skriver at:

«[g]ruppa er på dette tidspunktet 'helt i fyr og flamme' (...) [f]lere av SVs nøkkelpersoner i Stortinget og i partiledelsen er også dypt engasjert, og de beveger seg i stadig mer radikal retning. Til en annen verden enn Jens Stoltenbergs internasjonale system for kvotehandel» (s. 179).

Dette sterke engasjementet fører til at Halvorsen har med seg en «referansegruppe» til avslutningen av forhandlingene med Stoltenberg om hvor stor andel av kuttene som skal tas i Norge. Referansegruppa bestod av Heikki Holmås, Silje Schei Tveitdal og Heidi Sørensen. Etter lange forhandlingsmøter melder Halvorsen tilbake at Stoltenberg «nekter å godta en formulering som innebærer at to tredjedeler av kuttet skal tas i Norge. Han vil ikke. Siste gangen hun prøvde seg ble han bare sint» (s. 180). Men referansegruppa vil ikke gi opp. Kristin må gjøre et sist forsøk, selv om hun selv anser det for nytteløst – og det fikk hun rett i: «Han [Stoltenberg] ble så rasende som jeg ikke har sett ham før. Så rasende. Jeg tror det var fordi vi utfordret hele hans måte å tenke på rundt disse problemene». Stoltenberg kaster ut Halvorsen og Haga fra kontoret i raseri. «På vei ut dørene konstaterer Kristin at det er regjeringskrise. Det ordet tør hun ikke nevne for referansegruppa ... Alle drar

hjem for å sove. Ingen medier har fått med seg at regjeringens toppledelse har forhandlet om klimameldingen denne lørdagsnatta. Dermed går de også glipp av at det er regjeringskrise i et halvt døgn».

Men etter et halvt døgn er regjeringskrise over. «Langt ute på søndagen ringer Jens Stoltenberg til Kristin. ... Løsningen blir at 'om lag halvparten og opp mot to tredjedeler av norsk utslippsreduksjon tas nasjonalt'».

Dermed var det klart at ved til slutt å sette foten ned, ikke gi seg, men være villig til å gå ut av regjeringen. så oppnådde man mer enn det Halvorsen – og hennes fløy i SV – oppnådde med sin ellers så underdanige og ydmykende strategi.

Alternativer til ukritisk maktsøking

I den nye generasjonen av ledere i venstresidas partier, hvilke tanker har utviklet seg om erfaringene fra den rød-grønne regjeringen? Kan vi skimte nye tilnæringsmåter til makt- og regjerings spørsmålet?

Lysbakken – en ny vei til makt

I januar 2015 utga Audun Lysbakken boka «Frihet sammen. En ny sosialisme for en ny tid».³¹ Det er en bok som fortjener en konstruktiv kritikk. Om Lysbakkens bok er vag på en rekke strategiske spørsmål,³² så inneholder den en interessant drøfting av SVs år i regjering. I kapitlene «Seier og nederlag» og «En ny vei til makt» lanserer Lysbakken etter vår mening et grunnleggende brudd med Solheim-Halvorsens strategi. Men bruddet kunne og burde vært klarere og skarpere.

For det første er det fortsatt tendenser til å skjønne hva som ble oppnådd i de rødgrønne årene. Lysbakken hevder for eksempel at de rødgrønne innførte en skattepolitikk som reduserte de økonomiske forskjellene.³³ At det skjedde noen politisk interessant reduksjon i inntektsforskjellene fins det ikke belegg for. Lysbakken nevner ikke at Halvorsen, Haga og Stoltenberg kom med et løfte om at skattene under de rød-grønne ikke skulle øke utover nivået i 2004 – uten noen behandling i noen av partiene på forhånd. Hvorfor inngå et slikt løfte hvis planen var en merkbar omfordeling?

Men viktigere i denne sammenhengen er utsagn som i beste fall er uklare, for eksempel at det var

«feil (...) ikke å stille tydelige krav før valget. Det ville vært vanskelig i 2005, da så mange lurte på om SV i det hele tatt var i stand til å sitte i regjering. Det hadde vært fullt mulig i 2009, da den tvilen ikke lenger fantes».³⁴

Men var noen i tvil om at SV var i stand til å sitte i en regjering i 2005? Nei, for det er ikke vanskelig å sitte i regjering hvis man ikke utfordrer Makta, hvis man aldri vil felle Stoltenberg. Det er jo nettopp fordi Halvorsen & co ikke vil utfordre Makta at hun inngår skatteforliket³⁵, legger seg tettest mulig

opp til Stoltenbergs linje i pensjonsspørsmålet, støtter norsk krigføring i Afghanistan og fører en valgkamp hvor det ifølge Lysbakken «ble produsert stadig flere utspill, mer tilpasset hva som gjorde SV synlig i mediene enn hva det var sannsynlig at vi kunne få til i forhandlinger med Ap og Sp». Det Lysbakken ikke klart ser er at med en underdanig strategi, så kunne ingen viktige – og dermed kontroversielle saker – kjøres fram. Når Lysbakken skriver at «[v]i hadde ingen klar enighet om hvordan vi skulle håndtere vanskelige kompromisser, og partiorganisasjonen var gjentatte ganger i opprør den første tida»³⁶, så er det i og for seg en riktig beskrivelse. Men den underslår fullstendig at SV-ledelsen aldri aksepterte at å trekke seg fra regjering kunne være en måte å «håndtere vanskelige kompromisser» på. Som Lysbakken oppsummerer: «Vi hadde ikke bestemt oss for hva som var viktigst, og dermed lovet vi i praksis alt».³⁷

Det å love «alt», å ikke konkretisere, oppsummerer Lysbakken som den første feilen. Den andre feilen var å ikke innse at «det er tiltakene som teller», dvs. at det er feil å love å avskaffe fattigdom, hvis man ikke samtidig har makt nok til å få gjennomført de tiltakene som skal til. Den tredje feilen var, som nevnt, å ikke stille tydelige krav før valget. Kort sagt: «Et parti som vil forandre, må mobilisere støtte til konkrete tiltak, til konkrete forslag, ikke luftige mål».³⁸ Foran valget i 2009, så hadde SV ifølge Lysbakken prioritert

«de tre l'ene: Lofoten, lærere og likelønn ... Det vi manglet var en strategi for å få gjennomført disse tre sakene. Før valget diskuterte vi om vi skulle stille ufravikelige krav for fortsatt regjeringsdeltakelse. Vi konkluderte med at det ville øke faren for at velgerne våre ville gå til Arbeiderpartiet, så vi droppet det».³⁹

Igjen så drøfter ikke Lysbakken om en tilnærming med «ufravikelige krav» var forenlig med Halvorsens regjeringsstrategi. Som vi har vist ovenfor, så var den ikke det. Likevel: selv om Lysbakkens argumentasjon for «en ny vei til makt» har sine svakheter, så er strategien han meisler ut en ny og fruktbar «metode» for å håndtere regjeringsspørsmålet. Han summerer den opp slik: «Slik er min strategi for makt: klare prioriteringer, konkrete løfter og ufravikelige krav».⁴⁰

Det var dette som førte til en diskusjon i SV, om hvilke krav som skulle stilles i 2017, og til at det ble vedtatt fem krystallklare krav for samarbeid med Arbeiderpartiet på landsmøtet i 2017, lenge *før* valget. Det er umulig å måle effekten av dette vedtaket direkte, men i januar 2017 lå SV fortsatt i det samme stabile sideleiet som partiet hadde vært i siden 2011, dvs. hårfint over 4% på meningsmålingene. Det er grunn til å tro at mediedekningen av SVs ufravikelige krav signaliserte til de mest observante at SV nå hadde en «ny vei til makt», dvs. ikke ville svelge alle de kamelene Ap ville komme til å servere, og at det ga dem ny tro på SV. Partiet opplevde sitt første valg på 12 år uten tilbakegang. Metoden ble også benyttet en del steder foran kommunevalget i 2019 – et valg som ga klar framgang for SV.

Nye tanker i Rødt

Ingen fra Rødts ledelse har skrevet noe «teoretisk» om betingelsene for å støtte en Ap-regjering eller hvordan et revolusjonært parti burde løse regjeringsspørsmålet. I Oslo stilte Rødt i 2015 ett ufravikelig krav for å støtte det rød-grønne byrådet, nemlig ikke flere private barnehager. Men dette virket improvisert og ikke noe som fulgte av en klar strategi. Rødt hadde ikke noen ufravikelige krav foran siste stortingsvalg, selv om det var klart at Rødt hadde gode sjanser til å få mandat i Oslo og kunne ha kommet i en vippeposisjon på Stortinget. De mest optimistiske i Rødt håpet at man skulle komme over sperregrensen. Da ville det vært enda viktigere å ha en klar linje i regjeringsspørsmålet.

Den som har skrevet mest om Rødts forhold til regjeringsspørsmålet er Brigit Kristensen (BK).⁴¹ Artikkelen har en god kritikk av Solheim/-Halvorsens naive «søke makt» som SVs eksistensberettigelse. Med utgangspunkt i uttalelsene fra enkelte framtrede SVere, om at man hadde oppnådd mer i de åtte rød-grønne årene enn i de 30 foregående årene, gjengir BK Stein Ørnhøi som «syrlig bemerket» at to ganger nei til EU «ikke var stort å snakke om». Det er mye viktig og riktig i BKs artikkel om makt og motmakt, men når det kommer til den aktuelle taktikken/strategien i en situasjon hvor venstresida (Rødt, SV, delvis MDG) er helt avgjørende for å få til et alternativ til nye blå-blåe år, har BK lite å by på. Det er et stort problem med en artikkel publisert bare to år før stortingsvalget i 2021.

Når BK uttaler at «10 eller 15 prosent i val ... er ein svært mangelfull styrke for å unngå å bli eit avmechtig gissel i ei regjering», så legger BK altfor stor vekt på eget partis prosentvise oppslutning og for lite på andre betingelser for å kunne ha innflytelse på en regjering og dens politikk – uten å bli «avmechtig gissel». Er det «ett fett» for arbeidsfolk om H+FrP styrer eller om Ap styrer med Sp, og SV, Rødt og MDG som parlamentarisk grunnlag? BK ser for seg tre scenarier med hhv. «revolusjonær», «før-revolusjonær» og «normal» situasjon.

«Enten har vi ein revolusjonær situasjon der makta 'ligg i gata', dei parlamentariske organa er ute av funksjon (...) Eller: Eit revolusjonært parti eller ein koalisjon i spissen for ei brei masserørsle får regjeringsmakt i ein turbulent, nesten-revolusjonær situasjon etter val i dagens politiske system (...) Utanom slike situasjonar vil 'maktvegring' stort sett vere det rette for eit revolusjonært parti».⁴²

Vi aner likevel en viss oppmykning i det tilsynelatende absolutte standpunktet om «maktvegring»:

«I heilt spesielle situasjoner, for eksempel viss regjeringsdeltaking er det som skal til for å få Norge ut av Nato eller EØS, kan det likevel vere grunn til å diskutere om tidsavgrensa deltaking i regjering kan forsvares under dagens system».

For hva hvis Fagforbundet taper saken mot Stendi⁴³ – som betyr at fagbevegelsen må erklære full krig mot EØS og trenger noen i regjeringen som kan målbære denne kampen? Må ikke da Rødt delta i regjering for ikke å overlate konfrontasjonen med Brussel til pro-EU folk fra Ap? Og hva betyr «tidsavgrensning»? En måned? Til vi er ute av EØS? Og når vi er ute av EØS – da skal Ap få igjen alle ministerpostene? Hvordan ville folk oppfatte en slik urokkelig maktvegring?

BKs «oppmykning» av sitt opprinnelige maktvegringsstandpunkt stanser ikke ved NATO og EØS. Han skriver at historia har «eksempel på at revolusjonære parti så å seie blir «tvinga» inn i regjering, fordi partiets massebasis krev det – og maktvegring vil undergrave tilliten til partiet fullstendig. Altså når forventningane er store og fleirtalet ønsker store endringar». Dette var situasjonen da SV gikk inn i byrådsamarbeid med Oslo i 1991-95. Etter å ha ført en hard kamp mot høyrebyrådet, så ville det vært politisk harakiri å ikke støtte et alternativ til de blå-blå. Det samme var tilfellet i 2005. Presset fra fagbevegelsen selv for «små» endringer gjorde at en ny regjering ble hilst velkommen, også i RV.⁴⁴

Motmakt eller tillit til AP?

Som BK påpeker, eller kanskje snarere «innrømmer», så kan folkevalgte organ fungere som motmakt:

«Avhengig av styrken i rørsle utafør kan folkevalgte organ som kommunestyre eller fylkesting fungere som del av motmakta. Kommune- styra i Trondheim og Tromsø med Ap på laget, går inn for lokal boikott av varer frå palestinske område okkupert av Israel. Fylkestinget i Finnmark er per dato ein del av motmakta mot sentraliseringskåt høgrepolitikk. Det same var mange kommunestyre da kommunereforma blei pressa gjennom, mens andre fall til fote uten kamp».

Dette er bare en annen måte å si at parlamentariske organ er en kamparena som ikke i seg selv har en grunnleggende klassebestemt funksjon. Dermed blir det viktigere å ha en klar oppfatning av hva man gjør i parlamentariske organ enn å være «positiv» eller «skeptisk» til deltakelse i den. Venstresiden må kjempe i alle parlamentariske organ, uansett om situasjonen er defensiv eller offensiv. Metoden med ufravikelige krav er ikke ahistorisk riktig, men slik det politiske landskapet er i mange land og vil være mange år framover, så er den helt avgjørende.

At Brigit Kristensen synspunkter er ganske representative for Rødt framgår av et kort intervju i det samme nummeret av *Gnist*⁴⁵ med tidligere leder i Rød Ungdom, Linn-Elise Øhn Mehlen, som seinere ledet arbeidet med ny politisk strategi for Rødt de neste seks årene.

«Jeg vil ikke at Rødt skal gå inn i regjering enda. Det viktigste er at man blir kvitt de mørkeblå i 2021, og så er det mye som tyder på at Arbeiderpartiet har blitt mer samarbeidsvillige etter den rødgrønne regjeringa, noe

som var deres første samarbeidsregjering. I Oslo-samarbeidet har de vist større vilje til å inngå kompromiss og ikke overkjøre samarbeidspartier. Kanskje har også den mørkeblå regjeringen bidratt til en kultur der man lar mindre partier slippe mer til i regjering, slik de har gjort med FrP når de lar dem få så stort spillerom».

Vår kritikk her er at heller ikke resten av intervjuet vitner om en forståelse av Ap som et *klassemessig* fullstendig splittet parti, med en ledelse som bare under hardt press gjør noe annet enn å tjene borgerskapet ved å privatisere, øke sjefslønninger, støtte EU, støtte NATO, støtte USAs kriger verden over. Det å ha noen som helst tro på at elitene i Ap i større grad enn før vil «slippe mindre partier mer til i regjering» eller er blitt mer samarbeidsvillige etter den første rød-grønne regjeringa, er etter vår mening overraskende til å komme fra ledende personer i et etter deres oppfatning revolusjonært parti.

Denne mer tillitsorienterte enn analytiske holdningen til allianser i det parlamentariske arbeidet, finner vi også i tre artikler i nevnte ekstrasnummer av *Gnist*, med den megetsigende tittelen «Makt i praksis». Her blir Rødts erfaringer med arbeidet i kommunestyret i Tromsø, Bodø og Vefsn drøftet.⁴⁶ Drøftingen av Rødts erfaringer i Bodø viser hvor problematisk forholdet til Arbeiderpartiet blir når det blir formulert som et spørsmål om tillit. Andreas Tymi, bystyrerepresentant for Rødt i Bodø, skriver at starten på samarbeidet var at påtroppende ordfører fra Ap «utropte vår egen Synne Høyforslett Bjørbæk til landets kuleste varaordfører. ... Vi kunne ikke gått inn i samarbeidet med mer positiv energi enn vi gjorde. Snart fire år senere er situasjonen snudd på hodet».⁴⁷ At Rødt i Bodø har fått kjenne alle Maktas hersketeknikker, er det liten tvil om. Lærdommene en trekker peker i en konstruktiv retning: «vi må ha mye klarere formuleringer i samarbeidsavtalene – ingenting kan baseres på tillit og muntlig enighet og tolkning ved inngåelse». Her er man nær metoden med konkrete, prioriterte og ufravikelige krav som metode for ikke å gå i det forfatteren kaller «SV-fella». Likevel har drøftingen av erfaringene fra de tre kommunene til felles følgende: ingen av dem framhever at de hadde prioritert noen ufravikelige krav som de hadde forsøkt å bygge allianser rundt, med for eksempel SV, MDG, Senterpartiet.

Europeiske erfaringer

For venstresida i Norge er sjølsagt de nordiske, først og fremst de danske og svenske, erfaringene med regjeringsspørsmålet viktige.

Når det gjelder Danmark, så gikk Socialistisk Folkeparti (SF) etter noen år i regjering inn i en dyp krise. Partiledelsen hadde øynene stivt festet på regjeringdeltakelse, uten særlig interesse for hva som rørte seg på partiets grunnplan. Ledelsen ble skiftet ut, men kritikken fra grunnplanet avtok ikke. En avtale om nedsalg av statens eierandel i energiselskapet Dong, der en eierpost på rundt 20% gikk til investeringsselskapet Goldman Sachs, var

dråpen som fikk begeret til å flyte over. I 2014 trakk SF seg ut av regjeringen.⁴⁸ Også SVs søsterparti i Danmark hadde dermed opplevde nederlag og ikke «gjennomslag».

De borgerlige partiene vant de påfølgende valgene og den nye konservative regjeringen hadde ytre høyre (Dansk Folkeparti) som støtteparti. Men etter Folketingsvalget 5. juni 2019 åpnet det seg nye muligheter for den danske venstresiden. Etter tre uker med forhandlinger dannet sosialdemokratene en mindretallsregjering med støtte fra Radikale Venstre, SF og Enhedslisten. Sistnevnte, som både Rødt og SV har søsterlige forbindelser til, opplevde et skuffende valg. Partiet klarte ikke å holde på en oppslutning på rundt 10% som meningsmålingene hadde vist de siste årene. Det er sjølsagt flere årsaker til det, ikke minst at SF hadde blitt litt mer venstreorientert, men kommentarene fra deler av Enhedslisten tyder på at hovedårsaken var mangelen på tydelige krav som kunne gi en klarere profil og dermed gjøre det bryet verdt å stemme på akkurat Enhedslisten.

I Sverige utløste valget høsten 2018 måneder med kaos og regjeringskrise. Den ble «løst» da Sveriges sosialdemokratiska arbetareparti (SAP) dannet regjering etter en avtale med to av de borgerlige partiene, Centerpartiet og Liberalerna. Den politiske plattformen har en veldig klar nyliberal profil. Vänsterpartiet valgte å ikke stemme mot Løfveens nyliberale regjeringsprosjekt. Men var dette det eneste handlingsalternativet? Kunne Vänsterpartiet tidlig stilt ufravikelige krav for å støtte regjeringsdannelsen, ved å plukke ut et par-tre viktige og veldig upopulære saker og sagt «dropp dem så skal vi gi vår støtte»? Vi har ikke funnet noe tegn på at Vänsterpartiet gjorde dette, dvs. at de brukte de ufravikelige kravenes metode.⁴⁹ I stedet var de helt tause, i likhet med fagforeningsfolkene og progressive sosialdemokrater, under forhandlingene til Löfven & co med de borgerlige partiene.⁵⁰

Den portugisiske veien

Det kanskje mest lovende eksemplet på metoden med ufravikelige krav tilbys av Bloco de Esquerda, «Venstreblokken», i Portugal før og etter parlamentsvalget 2015. Det har vært en lærerik internasjonal debatt på nettet om den taktikken Bloco brukte. Det første som må sies er at Bloco ikke på forhånd hadde planlagt denne måten å forholde seg på til sosialdemokratene, Partido Socialista (PS). Ryktene sier at det i stor grad var et overraskende utspill fra Blocos talskvinne, Catarina Martins, i en TV-debatt med António Costa, lederen av PS. Hun ba ham droppe tre veldig upopulære sparetiltak som PS da var enig med høyrepartiene om: frysing av pensjonene, svekking av stillingsvernet og reduserte bidrag fra bedriftene til velferdsordninger. Umiddelbart ble hennes betingelser «et avgjørende spørsmål i den nasjonale [valg] debatten. Dette var ikke et valgtriks, men et klart svar på folks ønsker, og vi mener at det er slik et parti på venstresida bør agere for å lede politisk endring».⁵¹

Bloco gjorde sitt beste valg til da, med 10,2% av stemmene. En valgallianse av det portugisiske kommunistpartiet og et grønt parti gjorde det også brukbart, med 8,2%. Disse dannet så en «de facto» politisk blokk bak de nevnte og andre progressive krav. At de forhandlet separat med PS var ikke heldig, men slik blir det lett når man improviserer, men dette fikk ikke så store negative konsekvenser. Det viktigste var at de klarte å bryte opp det som i praksis hadde vært en allianse mellom PS og høyrepartiet PSD de siste 30-40 åra, og at de fikk gjennomslag for sosiale krav som sto i motstrid til EUs innstrammingspolitikk etter 2008. Blocos talskvinne oppsummerer det slik: Forhandlingene med PS ledet ikke til et «venstreprogram, men til en avtale mellom venstrepartier og (...) et sentrumparti som hadde blitt tvunget til å forhandle til venstre».⁵² Det som hadde tvunget sentrumpartiet PS til å samarbeide til venstre var at ledelsen i PS «så hva som hadde skjedd med PASOK og andre partier, og at hvis de støttet en høyreregjering kunne de bli utsløttet».⁵³

Med andre ord vektlegger Bloco den taktiske og situasjonsbestemte karakteren av forholdet mellom seg og PS, med seg selv som et systemkritisk og PS som systembevarende parti. Bloco vil ikke bli en del av regjeringen «i et land som adlyder EUs finanspolitiske regler og som forblir i NATO. Vi har ikke et styrkeforhold som kan tillate oss å forandre på dette».⁵⁴ PS-regjeringen ble etter hvert langt mer stabil enn hva forstå-seg-på'ere spådde. Selv om det er ulike syn på om Bloco nå er blitt «fanget» av støtten til PS eller ikke, så er det liten tvil om at de ufravikelige kravene som PS måtte innfri, førte til økt kampvilje i mange sosiale grupper.⁵⁵

I Spania har regjeringsspørsmålet blitt håndtert annenledes enn i Portugal, både av venstresidas største parti Podemos og det sosialdemokratiske arbeiderpartiet PSOE. De to partiene kunne ha fravristet Partido Popular (de konservative) makten etter parlamentsvalgene i 2015, men Podemos hadde på forhånd sagt at de ikke ville støtte en regjering der de selv ikke var størst, og høyrefløyen i PSOE motsatte seg enhver tilnærming til «populistene» til venstre. Etter at Pedro Sanchez hadde slått høyrefløyens kandidat sønder og sammen i PSOEs interne ledervalg, støttet alliansen Unidas Podemos (UP) i 2017 et mistillitsforslag fra PSOEs side mot den konservative regjeringen, og UP samarbeidet siden med PSOE-regjeringa om landets nye statsbudsjett.

Som statsminister ledet Sanchez sitt parti til seier i valget i april 2019, mens valgalliansen UP dempet sin kritikk av PSOE og gikk kraftig tilbake. Med et slikt endret styrkeforhold var det overraskende at Pablo Iglesias, lederen i Podemos, etter valget krevde tunge ministerposter i regjeringen Sanchez. Forhandlingene mellom de to partene gikk i vasken i juli 2019.⁵⁶ Redaktøren for tidsskriftet Viento Sur, som støtter venstrefløyen i Podemos, oppsummerte at det ikke kunne gått annenledes, gitt PSOEs karakter av å være det etablerte regimets parti og Podemos sin svekkelse de siste åra. Han

konkluderer at «å gå *den portugisiske veien*» synes å være det mest logiske alternativet. Det ville innebære

«å tvinge ledelsen i PSOE til å forplikte seg til et minimum av punkter i en avtale, slik at venstresiden kan stemme for innsettelsen av Pedro Sanchez. Samtidig kan venstresiden beholde sin politiske uavhengighet for å utvikle en fast opposisjon i parlamentet og støtte folkelig mobilisering med sikte på å markere avstand og konfrontere PSOE, regimet og innstrammingenes EU når det blir nødvendig».⁵⁷

Venstresida og neste valg

Mangt et venstreparti har gått inn i en lang nedgangsperiode eller nesten forsvunnet bl.a. fordi regjeringsspørsmålet ikke har blitt grundig og rasjonelt diskutert internt. Vi kan i ettertid se at SVs feilaktige regjeringsstrategi åpnet et historisk rom for partier som var klarere enn SV både på «røde» spørsmål (Rødt) og på «grønne» (MDG). Halvorsen-linja om aldri å gå ut av regjering-en fikk SVs røde og grønne farger til å falme. Partiet bukket nesten under.

Hva kunne vært alternativet? Ved å få gjennom viktige krav i regjeringsforhandlingene, f.eks. full stans i all videre oljeleting, norsk støtte til forbudet mot atomvåpen, så ville kampviljen økt. Det er denne dynamikken som er avgjørende, ikke en abstrakt diskusjon om de ufravelige kravene er systemoverskridende eller ikke. Hvis kravene oppfattes som «for radikale», blir de ikke tatt seriøst. Er de for tamme, brer skuffelse og politikerforakt seg. Hva som er de viktige og riktige kravene kan bare avgjøres gjennom en bred og virkelighetsnær debatt. Siden vi alle befinner oss i ulike deler av virkeligheten vil vi i utgangspunktet være uenige – sannsynligvis ikke om alle kravene, men om flere av dem. Dermed blir det avgjørende at partidemokratiet fungerer. Enighet som skal vare over en viss tid kan bare skapes gjennom grundig og engasjert debatt, ikke ved at ledelsen «selger» et budskap til medlemmene.

Erfaringene fra Danmark og Sverige bekrefter hvor viktig det er for venstresiden å stille konkrete krav, og å prioritere. Er flyktningspolitikken like viktig som jagerflyene? Hvilke elementer må være grunnpilarene i en «forpliktende klimaplan»? Det virker som at Enhedslisten gikk i den fella som Lysbakken peker på som en avgjørende svakhet ved SVs regjeringsstrategi: kravene var for allmenne, og derfor for enkle for den nyliberale ledelsen i arbeiderpartiet å snike seg unna. Den uunngåelige konsekvensen var skuffelse og demobilisering av de folkelige bevegelsene. Heller ikke Vänsterpartiet klarte å utfordre arbeiderpartiet og komme på offensiven i regjeringsspørsmålet – i stedet endte de opp med underdanig å se sosialdemokratene forhandle seg fram til enighet med nyliberale borgerlige partier.

For venstresidepartiene i Norge bør lærdommen fra Portugal og Spania være at det er viktig å sammen formulere felles krav til arbeiderpartiet i god

tid før valget. Det skaper gode debatter, og det gir arbeiderpartiet mye mindre mulighet til å utnytte de politiske motsetningene som finnes i og mellom partiene på venstresida. Foran parlamentsvalgene i Portugal 6.oktober 2019 formulerte de to venstrepartiene ingen felles krav til sosialdemokratene. I motsetning til i 2015 stilte ikke Bloco de Esquerda klare ufravikelige krav i valgkampen for støtte en sosialdemokratisk regjering. Den moderate venstre-kursen som Bloco hadde presset sosialdemokratene til å føre, var populær blant velgerne og ga (ufortjent!) uttelling for sosialdemokratene (PS), som fikk 36,6% av stemmene (fram 4,4%). Bloco fikk 9,7% (tilbake 0,5%) og Kommunistpartiet 6,5% (tilbake 1,7%). - Erfaringene fra Portugal er også interessante fordi det ikke har vært aktuelt for partiene til venstre for sosialdemokratene å gå inn i regjeringen. Det å tvinge sosialdemokratene til å akseptere utvalgte radikale krav er viktigere enn å samarbeide med dem i regjering.⁵⁸

Lederen for venstresidas tenketank Manifest, Magnus Marsdal, har i en kronikk tatt til orde for et samarbeid mellom Rødt og SV.⁵⁹ Dette aktualiseres av at oppslutningen om Rødt i lang tid har ligget over sperregrensen og nærmer seg SVs. Marsdal mener samarbeidet kan bygges opp ved at de foran Stortingsvalget i 2021 stiller noen felles krav til en mulig regjering ledet av Arbeiderpartiet. Verken RV/Rødt eller SV er tidligere blitt utfordret til å diskutere hverandres strategier for makt på en konstruktiv måte, enda mindre til å utvikle felles linjer i regjeringsspørsmålet. Forskjellen på Moxnes-R og Lysbakken-SV er ikke på noen måte åpenbare, og dermed blir det et problem for begge å begrunne hvorfor de ikke samarbeider tettere. Hvem vil være den første til å invitere den andre til diskusjoner om plattform, strategi og taktikk i god tid før valget? Det er interessant at nestleder i SV, Torgeir Knag-Fylkesnes, uttaler at Marsdal kommer med «eit konstruktivt forslag».⁶⁰ I et oppfølgende innlegg i Klassekampen konkluderer Marsdal: «En kampanje for samfunnsendring må bygges rundt et fåtall kampsaker som gjøres så viktige at Rødt og SV faktisk kan være villige til å felle en regjering på dem».⁶¹

Gjennom en slik samlet tilnærming, ved å mobilisere folkelig støtte og entusiasme for sin egen alternative politikk, kan venstresida bedre vanlige folks sosiale og økonomiske situasjon umiddelbart og signalisere oppgjør med nyliberalisme og innstrammingspolitikk. Ved vinne å noen viktige seire vil en kunne skape en politisk dynamikk mellom «gata» og «parlamentet» som kan stille spørsmålet om hva slags samfunnssystem vi vil ha på en konkret måte. Dermed nærmer vi oss den største og vanskeligste strategiske utfordringen rundt regjeringsspørsmålet: å få gjennomslag for en politikk som innebærer en helt ny kurs på vei mot et radikalt annenledes samfunn.

For det første krever dette at en har innsikt i hvilke muligheter og begrensninger det ligger i å samarbeide med et sosialdemokratisk arbeiderparti – dvs. i hvilke motsetninger og maktforhold som ligger innebygget i et slikt parti. Så lenge arbeiderpartiet domineres av forfektene av nyliberal «moderni-

sering», i tett dialog med kapitalistklassene nasjonalt og internasjonalt, er det naivt å gå inn i samarbeid med et slikt parti hvis en samtidig gir løfter til velgerne om å gjøre noe radikalt med vår tids viktigste problemer.

For det andre kreves en strategi for hvordan utvikle et ideologisk hegemoni i samfunnet, ved å vinne tilslutning fra brede lag av folket til ideer som underbygger hvem som er «vi» og hvem som er «dem» – dvs. om hva som er den viktigste konfliktlinjen i samfunnet.⁶² Dette arbeidet må gjøres i tett allianse med de viktigste sosiale bevegelsene. Kampanjen for «profittfri velferd» er et godt eksempel på noe som kan danne grunnlag for en offensiv hegemonikamp. Kampanjen har allerede fått relativt begeistret oppslutning i fagbevegelsen og grunnplanet i arbeiderpartiet.

For det tredje må venstresida ha en mest mulig samlet og realistisk forståelse av maktforholdene i samfunnet – særlig av internasjonale og nasjonale institusjoner som garantert vil legge hindringer i veien for radikale regjeringsplaner. For eksempel er det svært sannsynlig at en venstre-regjering, ikke bare i Hellas men også i Norge, kommer på kollisjonskurs med EU-kommisjonen og tilliggende institusjoner. Gjennom EØS-avtalen er Norge bundet av så mange direktiver, lover og regler at en kan si at stats- og rettsapparatet i virkeligheten er underlagt EU og dens traktatbundne nyliberalisme. Kapitalkrefter og høyrepolitikere vil løpe til EU for å få omgjort ethvert progressivt vedtak i Norge. Derfor må venstresida få aksept for at EØS-avtalen må vike når den undergraver demokratiske vedtak her hjemme. En strategi må utvikles for å oppheve EØS-avtalen og inngå europeisk samarbeid på et annet grunnlag.⁶³

Ved å ha klart for seg hvilke forutsetninger som må være tilstede, og hvilke politiske krav som må være innfridd for at et venstreparti skal støtte eller delta i en regjering, kan venstresida gå fra irrelevans og handlingslammelse til en avgjørende aktør i kampen om samfunnsutviklingen i årene som kommer. Det trengs i det kommende tiåret hvor klimagassutslippene må reduseres med minst 50%, profitten må ut av velferden, EU direktiver må slås tilbake, og lederlønninger må senkes dramatisk.

NOTER

- 1) Vi bruker heretter «venstresida» synonymt med den radikale venstresida, dvs. partier og bevegelser som definerer seg til venstre for de sosialdemokratiske arbeiderpartiene.
- 2) Se artikkel av Wolfgang Streeck i dette nummer av *Vardøger*.
- 3) Se artikkel av Ingo Schmidt i dette nummer av *Vardøger*.
- 4) Se artikkel av Chantal Mouffe i dette nummer av *Vardøger*.
- 5) Frankrike har sterk presidentmakt og et udemokratisk system med «enmannskretser», der de to kandidatene med flest stemmer går videre til en avgjørende

andre valgongang. Dette gjør det nesten umulig for mindre partier å komme inn i parlamentet.

- 6) I Storbritannia velges kun én representant fra hver valgkrets, med én valgongang der kandidaten som får flest stemmer vinner («first-past-the-post» prinsippet). Dette gjør det svært vanskelig for nye eller mindre venstrepartier å bli representert i parlamentet. Venstreaktivister går derfor som oftest inn i Labour. Følgelig avgjøres «regjeringsspørsmålet» i stor grad av styrkeforholdet mellom høyre og venstreside i Labour. Se for øvrig Hilary Wainwrights artikkel i dette nummer av *Vardøger*.
- 7) Forholdet til regjeringer som det franske sosialistpartiet har ledet siden 1981, har vært et avgjørende spørsmål for den franske venstresida – dvs. kommunistpartiet PCF, Nouveau Parti Anti-capitaliste (NPA), Lutte Ouvrière og Mélenchons Front de Gauche. Om Frankrike se for øvrig Idar Helles artikkel i dette nummer av *Vardøger*.
- 8) Se Einar Braathens artikkel i dette nummer av *Vardøger*.
- 9) I Irland har Sinn Féin (SF) etter bankkrise i 2009 og troika-pakka i 2011 overtatt fra Labour Party som det ledende partiet til venstre, basert på republikanisme og sosialdemokratiske ideer. Se Daniel Finn, «The Adaptable Sinn Féin» i C. Principe og B. Sunkara (red.), *Europe in revolt*, Chicago 2016.
- 10) I Italia støttet Partito della Rifondazione Comunista (PRC) en sosialliberal regjering og dens krigsoperasjoner i Afghanistan, angivelig for å forhindre at Berlusconi kom tilbake til makten. Partiet ble straffet ved å miste alle sine plasser i parlamentet etter valget i 2008. Deretter gikk det i oppløsning. Se David Broder, «Resurrecting the Italian Left» i Principe og Sunkara (red.), *Europe in revolt*, *ibid.*, og Einar Braathens artikkel i dette nummer av *Vardøger*.
- 11) Om Tysklands sosialdemokrati og venstreside, se artikler av hhv. Ingo Schmidt og Wolfgang Streeck i dette nummer av *Vardøger*.
- 12) Imidlertid er Belgia en føderasjon mellom én flamsktalende og én fransktalende del. Venstresida og arbeiderpartiet står sterkt bare i den fransktalende delen med det post-maoistiske Parti du Travail de Belgique (PTB) og Parti Socialiste.
- 13) Nederland har i hele etterkrigstiden hatt en svak arbeiderbevegelse. Arbeiderpartiet PvdA og venstrepartiene, inklusive det post-maoistiske Sosialistpartiet, har de siste tiårene sjeldent samlet mer enn 25% av stemmene. Se Alex de Jong, «The Dutch Socialist Party: From Sect to Mass Party» i Principe og Sunkara (red.), *Europe in revolt*, *op.cit.*
- 14) Strategi her forstått som en tilnærming som ikke helt og holdent er situasjonsbestemt («taktikk»). Strategien er å stille krav; hvilke krav og hvilke allianser en inngår for å gi kraft til kravene, er taktiske spørsmål.
- 15) Frank Rossavik, *Fra Kings Bay til Kongens Bord*, Spartacus, 2011.
- 16) For informasjon om Kings Bay se f.eks: <https://www.dagsavisen.no/helg-nye-inntrykk/reportasjer/urettferdig-kritikk-av-far-1.476128>.
- 17) Se Vegard Nore og Anders Ekeland, «Byrådssamarbeidet i Oslo: suksess eller selvutslettelse?» *Vardøger* 23 (1996).
- 18) Erik Solheim, *Nærmere*, Millennium, 1999.
- 19) Kristin Halvorsen, *Gjennomslag*, Cappelen Damm, 2012.
- 20) Solheim, *op.cit.*, s. 382.
- 21) Halvorsen, *op.cit.* s. 96.

- 22) Halvorsen posisjonerte seg dermed til høyre for det klassiske sosialdemokratiet som hadde avskaffelse av kapitalismen som sitt langsiktige mål.
- 23) Solheim, op.cit., s. 380.
- 24) Denne venstresiden har ikke vært formelt organisert, men i 1999-2001 var «Nettverk mot høyredreining» et klart uttrykk for denne strømmingen i SV. De senere år har ulike epostlister, som «ByggSV» overtatt denne rollen.
- 25) <https://www.manifesttidsskrift.no/sv-et-liv-etter-valget/>
- 26) Nore og Ekeland, op.cit.
- 27) Før og under SVs landsmøte i 2005 forsøkte en av de to forfatterne av denne artikkelen å vinne gehør (forgjeves) på venstresida i SV for en annen tilnærming. Generelle krav til «forutsetningene» for å delta i regjering var ikke egnet til å stanse Solheim-Halvorsens prosjekt. Venstresida i SV burde ha reist en diskusjon i SV om hvilke prioriterte saker en ville formulere som ufravikelige krav til regjeringssamarbeid.
- 28) Alle sitatene i det følgende er fra Halvorsens bok, op.cit. s. 172 – 181.
- 29) Vår merknad: de diskusjonene tok neppe mye tid. Stoltenberg kunne ikke ha kommet fram til et klimamål som var dårligere enn EUs. Stoltenberg kunne trygt gå for 30% fordi han ville kjøpe seg fri med utslippskvoter.
- 30) Halvorsen, op.cit., s.177.
- 31) Audun Lysbakken, *Frihet sammen – en ny sosialisme for en ny tid*, Gyldendal 2015.
- 32) Jfr. Hans Ebbings anmeldelse av boka: <http://marxisme.no/sosialismens-utholdelige-letthet-fortellingen-om-a-kjore-segway-sammen/>
- 33) Lysbakken, op.cit., s. 245. Lysbakken nevner ikke brosjyren «På 500 døgn – fem hundre seire» som SV-ledelsen delte ut på landsmøtet i 2007. Hvis det virkelig hadde vært så mange «seire» – hvorfor gikk SVs oppslutning bare nedover fra våren 2005 til en nådde sperregrensen ved kommunevalget i 2011?
- 34) Ibid., s. 250.
- 35) De tre partilederne, Stoltenberg, Halvorsen og Haga, gikk ut og lovet at en rød-grønn regjering ikke ville øke skattene utover 2004 nivået, dvs. det nivået den borgerlige regjeringen siden 2001 hadde nådd etter noen runder med skattelette til de rike. <https://www.dagbladet.no/kultur/skatteproblemet/64572681>
- 36) Lysbakken, op.cit. s. 246.
- 37) Ibid., s. 247.
- 38) Ibid., s. 249.
- 39) Ibid., s. 250.
- 40) Ibid., s. 263.
- 41) Brigte Kristensen, «Makt, motmakt og strategi for sosialisme», *Gnist*, ibid. <https://marxisme.no/makt-motmakt-og-strategi-for-sosialisme/> Kristensen har vært aktiv i AKP, RV og Rødt siden syttitallet og vært langvarig medlem av bystyret i Bodø.
- 42) Ibid.
- 43) En rettsak reist mot velferdsprofitør-selskapet Stendi, som formidlet arbeidskraft. Rettsaken dreide seg om denne arbeidskrafta var ansatte med tariffbestemte rettigheter eller om de var selvstendige konsulenter. Fagforbundet anket dom som falt i Oslo tingrett i august 2019.

- 44) Se Arne Byrkjeflot, «Kritiske refleksjoner», 2006, tidsskriftet *Rødt*. <https://marxisme.no/arne-byrkjeflot-4/>. Byrkjeflot kommer her med en panegyrisk hyllest til den rød-grønne regjeringens korrigeringer av Bondevik II-regjeringens politikk, med etter vår mening naive forhåpninger om hva Soria Moria I erklæringen kunne føre til.
- 45) *Gnist*, 2A 2019. <http://marxisme.no/det-er-en-okende-tro-pa-forandring/>
- 46) Et eksempel: Etter brakvalget i 2015 ble Rødt i Tromsø en del av flertallet og oppnådde etter egen oppfatning en god del. De har likevel blitt stilt overfor de samme dilemmaene som SVere kjenner veldig godt. De får kritikk internt i Rødt for å «ha vært for dårlig til å vise fram egen politikk».
- 47) Andres Tymi, *Gnist*, op.cit. <https://marxisme.no/rodts-erfaringer-med-samarbeid-i-bodo/>
- 48) Se Bjørgulv Braanens Fokusartikkel i *Klassekampen* 4. februar 2014.
- 49) <http://www.internationalen.se/2019/01/dystra-tider-nu-kravs-mobilisering/>
- 50) Se Göran Therborns artikkel i dette nummer av *Vardøger*.
- 51) Campos, Costa og Rola: «Lessons from the Portuguese non-model», <http://internationalviewpoint.org/spip.php?article5593>
- 52) Catarina Martins, «The Portuguese Experiment», *New Left Review* 106, July Aug 2017, s.53.
- 53) Ibid. s. 44.
- 54) Ibid. s. 48.
- 55) For en kritisk røst, se <https://jacobinmag.com/2018/06/portugal-left-bloc-socialist-party-austerity>. For et forsvar av taktikken se <http://internationalviewpoint.org/spip.php?article5593>.
- 56) «Løsningen» på denne regjeringens krisen ble nyvalg den 10.november 2019.
- 57) Jaime Pastor, «El gobierno de coalición, en vía muerta. ¿Y ahora qué?», *Viento Sur*, 27. juli 2019. <https://vientosur.info/spip.php?article15005>
- 58) Hvorvidt man er et (betinget) støtteparti eller går inn i regjering er ikke noe prinsipielt spørsmål, men et taktisk. Venstrepartienes styrke (valgoppslutning sammenliknet med arbeiderpartiet), støtte fra bevegelsene (inkludert fagbevegelsen), menneskelige ressurser i form av rutinerte og erfarne folk til å fylle «uriaspostene», samt grad av enighet internt i partiet (og blant støttespillerne i bevegelsene) avgjørende faktorer. Det er åpenbare «farer» ved å gå inn i regjering, men disse må man ha en konkret analyse av og utviklet en kapasitet til å møte. Det er f.eks. ikke slik at venstresidas folk i regjeringsapparatet uunngåelig vil bli «kjøpt opp».
- 59) Magnus Marsdal, «Den nye venstresida», *Klassekampen* 18. juni 2019.
- 60) *Klassekampen*, 19.juni 2019.
- 61) Magnus Marsdal, *Klassekampen*, 25.juni 2019.
- 62) Vi viser til artikkelen til Chantal Mouffe, «Den populistiske utfordring», i dette nummer av *Vardøger*.
- 63) Artikkene til Asbjørn Wahl og Hans Ebbing i dette nummeret av *Vardøger* tar opp hvor viktig en gjennomtenkt anti-EU strategi er, dersom en skal få folkelig oppslutning om en radikal venstrepolitikk og ikke minst få gjennomført den.